

Олександр Буряченко

начальник головного управління Пенсійного фонду України в Одеській області

Світлана Яроміч

професор кафедри менеджменту організацій

ОРІДУ НАДУ при Президентіві України,

СУЧАСНІ ПЕНСІЙНІ ФОРМУЛИ: МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ

У представленій статті авторами розглядаються сучасні проблеми розвитку одного з механізмів пенсійного забезпечення населення – пенсійних формул. При цьому основну увагу автори концентрують на вибірковому огляді пенсійних формул декількох західноєвропейських країн та країн СНД. Визначаються численні зміни в житті суспільства, які обумовлюють необхідність перемін соціальних умов для непрацюючого населення. Авторами визначено ті фактори, які істотно звужують можливості та знімають обмеження використання закордонного досвіду. Обґрунтовано, що найважливішими проблемами і великими цивілізаційними викликами для пенсійної системи є: феномен старіння населення.

Ключові слова: пенсійна формула, реформа пенсійної системи, умовно-накопичувальний, накопичувальний та добровільний рівні пенсійної системи

Oleksandr Buryachenko, Svitlana Iaromich

MODERN PENSION FORMULAS: POSSIBILITIES AND LIMITATIONS OF FOREIGN EXPERIENCE

In the present article authors examine the contemporary issues of implementation of pension formulas as of one of the mechanisms of pensions' provision. Construction of the pension system always requires society to choose between efficiency and fairness of the economic system as a whole and the welfare of current and future pensioners in particular. Assessing the effectiveness of the proposed reforms special attention should be paid to basic principles of pension formulas in Ukraine and other countries as a mechanism for calculating the statutory individual monthly pension.

The main attention was concentrated on the review of pension formulas in some Western European countries and the CIS countries. This experience can be very useful at the present reform of the pension system in Ukraine. However, while adapting the transformed pension system to the national socio-economic environment certain problems that require careful study are observed.

Different changes in society cause the change of social conditions for the non-working population. Current population reproduction mode causes a significant increase in the proportion of elderly in the total population and their life expectancy. Authors identified the factors which seriously limit the opportunities and remove restrictions on the use of foreign experience. Pension formulas in Sweden, Germany, Moldova, Russia, Belarus and other countries were analyzed in the article and the fundamental differences in the pensions' calculation were presented.

It is proved that the most important challenges and major civilizational problems for the pension system are: the phenomenon of an aging population which influences most developed countries, a new type of social and labor relations that destroy the base of the social pension insurance and the unbalanced structure of personal incomes which is burdened in Ukraine by significant black labor market.

Keywords: pension formula, pension reform, NDC and voluntary accumulative pension system levels

Александр Буряченко, Светлана Яромич

СОВРЕМЕННЫЕ ПЕНСИОННЫЕ ФОРМУЛЫ: ВОЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА

В представленной статье авторами рассматриваются современные проблемы развития одного из механизмов пенсионного обеспечения населения - пенсионных формул. При этом основное внимание авторы концентрируют на избирательном обзоре пенсионных формул некоторых западноевропейских стран и стран СНГ. Отмечаются многочисленные изменения в жизни общества, которые обуславливают необходимость перемен социальных условий для неработающего населения. Авторами определены те факторы, которые существенно сужают возможности и снимают ограничения использования зарубежного опыта. Обосновано, что важнейшими проблемами и большими цивилизационными вызовами для пенсионной системы является феномен старения населения.

Ключевые слова: пенсионная формула, реформа пенсионной системы, условно-накопительный, накопительный и добровольный уровни пенсионной системы.

Інформаційне суспільство висуває все більш високі вимоги до рівня надаваних населенню соціальних благ. Передусім це стосується системи пенсійного забезпечення. Побудова пенсійної системи завжди вимагає від суспільства вибору між ефективністю і справедливістю функціонування економічної системи загалом, між добробутом нинішніх і майбутніх пенсіонерів зокрема. Оцінюючи ефективність пропонованих реформ, слід звернути увагу на базові принципи побудови пенсійної формул як механізму розрахунку встановленої законом індивідуальної місячної пенсії в Україні та зарубіжних державах.

Сьогодні велика увага приділяється розгляду стану і напрямів удосконалення пенсійної системи в умовах поглиблення демографічної кризи. Аналізом механізмів розрахунку пенсій, вивченням їх відповідності сучасним економічним та демографічним тенденціям займаються зарубіжні вчені М. Дорфман, М. Свенціцькі, Р. Хінц, Р. Хольцман та інші. Вивченню різних аспектів змін пенсійних формул присвячувало свої роботи багато провідних науковців і практиків, серед яких Г. Дегтярьов, І. Сазонець, А. Соловійов, В. Роїк, Б. Зайчук, В. Білопольська та багато інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячена означена стаття. На різних етапах свого розвитку різні країни стикалися з труднощами пенсійного забезпечення громадян. До теперішнього часу багато з них вже виробили власні підходи до оптимізації пенсійних систем, які мають свої переваги і недоліки, враховують різноманітні традиції, що властиві пенсійному фінансуванню даної держави. Такий досвід може бути дуже корисний при сучасному реформуванні пенсійної системи України. Однак в процесі адаптації трансформованого механізму пенсійної системи до вітчизняного соціально-економічного середовища простежуються певні проблеми, що потребують ретельного дослідження.

Метою статті є аналіз окремих аспектів змін у створенні сучасних пенсійних формул та можливість їх використання в Україні в умовах нестабільності та інших сучасних викликів, визначення кола проблемних питань та напрямків їх вирішення.

Виникає питання: чому саме сьогодні виникла необхідність зміни соціальних умов для непрацюючого населення? Така ситуація пояснюється численними змінами в житті суспільства.

По-перше, змінився демографічний режим відтворення населення країни. Ще 60 років тому коефіцієнт народжуваності забезпечував відчутний приріст населення, а наслідками високого коефіцієнта смертності було те, що до пенсійного віку доживало не більше 25–30 % чоловіків і 50–60% жінок. У цифровому вираженні існуючий демографічний режим відтворення населення викликає значне збільшення частки людей похилого віку в загальній чисельності населення і зростання тривалості життя в старших вікових групах. Зараз до пенсійного віку доживає не менше 60 % чоловіків і 80 % жінок. Більше того, період отримання пенсій також істотно збільшився. В результаті все більша кількість працівників буде виходити на пенсію, і загальна чисельність одержувачів пенсій суттєво збільшиться. Витрати на пенсійне забезпечення будуть швидко зростати.

По-друге, якісно змінюються соціально-трудова відносини з точки зору стабільності роботи. За останні два десятиліття частка найманих працівників знизилася з 85 % від економічно активного населення до 60 %. Для пенсійного страхування це серйозна проблема, оскільки наймані працівники з їх постійною і стабільною заробітною платою виступають надійними суб'єктами фінансового забезпечення пенсіонерів.

Проведемо вибіркового огляд пенсійних систем декількох західноєвропейських країн та країн СНД. Вибір саме цих країн був продиктований бажанням розглянути найбільш оригінальні, але, в той же час, ефективні й стійкі пенсійні системи. Разом з тим доцільно показати розвиток пенсійних систем в країнах, порівнянних з Україною за рівнем життя.

Пенсійна система Швеції до 90-років ХХ століття була повністю заснована на принципі «солідарності поколінь», згідно з яким всі громадяни, які мають безперервний стаж роботи в 30 років, мали право на повну трудову пенсію в розмірі 60 % від середньостатистичної зарплати по країні. Під наростаючим тиском погіршуваної демографічної ситуації була здійснена реформа пенсійної системи, яка вступила в силу з 1 січня 2003 року. Нова пенсійна система поширилася на громадян, які народилися після 1938 року, й складалася з трьох рівнів: умовно-накопичувального, накопичувального та добровільного. Обов'язкові пенсійні платежі складаються з двох частин і нараховуються на максимальну суму річного доходу, рівну 7,5 базових зарплат [7].

Умовно-накопичувальна пенсія є, по своїй суті, розподільною (PAYG, тобто Pay as You Go). Вона формується з внесків, що становлять 16 % від усіх доходів, отриманих громадянином у країні. Ця частина являє собою умовні пенсійні зобов'язання, але виражені в грошових одиницях. Вони регулярно індексуються виходячи з макроекономічних показників у країні. Розмір основної пенсії громадянина визначається шляхом поділу цих умовних накопичень на очікувану тривалість життя. Нарховуватися вона може по досягненні пенсіонером 61 року.

Накопичувальна пенсія формується з відрахувань із заробітної плати в розмірі 2,5 % на індивідуальний пенсійний рахунок. Ця частина являє собою реальні гроші, які передаються в управління пенсійним фондам, що інвестують їх з використанням ринкових механізмів. Нарховується одночасно з умовно-накопичувальною пенсією по досягненні 61 року.

Добровільне пенсійне забезпечення ґрунтується на колективних договорах між працівниками та роботодавцями і охоплює близько 90 % всіх зайнятих у національній економіці. Ця частина складає в середньому 10 % від останньої зарплати перед виходом на пенсію.

Тим громадянам, які отримують дуже маленьку умовно-накопичувальну і накопичувальну пенсію або зовсім не отримують її з державного бюджету, виплачується так звана «гарантована пенсія». Вона признається тільки по досягненню 65 років і при проживанні в Швеції не менше трьох років, а в повному розмірі виплачується тільки тим, хто прожив у країні повні 40 років. За кожний відсутній рік розмір такої пенсії зменшується на 1/40 частину. Розмір повної гарантованої пенсії становить для самотньої людини 2,13 прожиткових мінімуми [1].

MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION

В Німеччині пенсійна формула виглядає таким чином:

$$\text{Rente} = \text{EP} * \text{ZF} * \text{RAF} * \text{aRW} \quad (1)$$

где: Rente — місячна пенсія, виражена в євро (нім. Rente);

EP — пенсійні бали (нім. Entgeltpunkte);

ZF — вихідний коефіцієнт (нім. Zugangsfaktor);

RAF — коефіцієнт, що визначає вид пенсії (нім. Rentenartfaktor);

aRW — актуальна вартість пенсійного бала (нім. aktueller Rentenwert).

Пенсійні бали EP відображають суму пенсійних відрахувань застрахованого за всі роки його трудової діяльності. Сума пенсійних відрахувань (внесків до пенсійного фонду) протягом одного року від зарплати, рівної середньостатистичній річній зарплаті [всіх застрахованих у пенсійному фонді, дає 1 пенсійний бал (табл. 1).

Таблиця 1.

Величина пенсійних балів для пенсії (EP) по старості

Рік	Тариф пенсійної страховки, %	Західна Німеччина		Східна Німеччина	
		Середньостатистична з/п, €	Максимум, €	Середньостатистична з/п, €	Максимум, €
2011	19,9	2555	5500	2240	4800
2012	19,6	2625	5600	2240	4800
2013	18,9	2695	5800	2275	4900
2014	18,9	2765	5950	2345	5000
2015	18,7	2835	6050	2415	5200

Для інших видів пенсій існують інші таблиці. Таким чином, пенсійні бали відбивають залежність пенсії від доходу, дозволяють зіставити пенсійні відрахування за різні роки та створити динамічно залежну від доходів пенсію.

Вихідний коефіцієнт ZF був внесений до пенсійної формули в 1992 році для обліку часу виходу на пенсію. Якщо вихід на пенсію стався у віці, відповідному німецькому пенсійному законодавству, то ZF = 1,0. При передчасному виході на пенсію ZF буде менше 1,0, а при пізньому виході - більше 1,0. У таблиці 2 наведені значення ZF для пенсії по старості.

Таблиця 2.

Вихідний коефіцієнт для пенсії по старості

Термін виходу на пенсію	ZF	Термін виходу на пенсію	ZF
раніше на 4 роки	0,856	пізніше на 1 місяць	1,005
раніше на 3 роки	0,892	пізніше на 2 місяці	1,010
раніше на 2 роки	0,928	пізніше на 3 місяці	1,015
раніше на 1 роки	0,964	пізніше на 1 рік	1,060
раніше на 3 місяці	0,991	пізніше на 2 роки	1,120
раніше на 2 місяці	0,994	пізніше на 3 роки	1,180
раніше на 1 місяць	0,997	пізніше на 4 роки	1,240
по досягненню пенсійного віку	1,000		

Починаючи з 1 січня 2001 року, коефіцієнт ZF введений для розрахунку інших видів пенсій. Однак пенсійний бал не може бути більше певного значення. Для 2014 р. максимальний пенсійний бал дорівнював 2,151899. Для деяких періодів часу, як виховання дітей або догляд за хворим членом сім'ї, коли виплати пен-

сійних страховок не проводилися, так само передбачені певні правила розрахунку пенсійних балів.

Коефіцієнт RAF був внесений до пенсійної формули в 1992 році і визначає вид пенсії. Завдяки даному коефіцієнту з'явилася можливість використовувати пенсійну формулу для розрахунків інших видів пенсій (таблиця 3).

Таблиця 3.

Коефіцієнт виду пенсії RAF

Вид пенсії	RAF
пенсія по старості	1,0
пенсія у зв'язку з повною непрацездатністю	1,0
пенсія у зв'язку з частковою непрацездатністю	0,5
пенсія вдовина / вдовця велика	0,55
пенсія вдовина / вдовця мала	0,25
пенсія сироти	0,2
пенсія напівсироти	0,1

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Вартість пенсійного бала aRW публікується щорічно. Його розмір залежить від розміру зарплат, рівня страховок пенсійного фонду, і від демографічної

ситуації в країні. Для розрахунку актуальної вартості пенсійного бала використовується окрема формула (табл. 4).

Таблиця 4.

Вартість пенсійного бала

Період	Західна Німеччина		Східна Німеччина		
	aRW	Зміна до попереднього року, %	aRW	Зміна до попереднього року, %	Від середньої зарплати, %
01.01.2002 — 30.06.2002	22,06224 €		25,31406 €		
01.07.2002 — 30.06.2003	22,70 €	2,89	25,86 €	2,16	48,7
01.07.2003 — 30.06.2007	22,97 €	1,19	26,13 €	1,04	
01.07.2007 — 30.06.2008	23,09 €	0,52	26,27 €	0,54	47,4
01.07.2008 — 30.06.2009	23,34 €	1,08	26,56 €	1,10	46,8
01.07.2009 — 30.06.2011	24,13 €	3,38	27,20 €	2,41	47,6
01.07.2011 — 30.06.2012	24,37 €	0,99	27,47 €	0,99	
01.07.2012 — 30.06.2013	24,92 €	2,26	28,07 €	2,18	
01.07.2013 — 30.06.2014	25,74 €	3,29	28,14 €	0,25	
з 01.07.2014	26,39 €	2,53	28,61 €	1,67	

Що стосується пенсійної формули в Молдові, то відповідно до Закону «Про пенсії державного соціального страхування» застосовуються різні формули розрахунку пенсій за віком залежно від розміру страхового стажу (як загального, так і набутого після 1999 року) [3].

Якщо страховий стаж пенсіонера, зароблений після 1999 року, понад 20 років, то розмір пенсії пропорційний середньому застрахованій доходу, що розраховується за такою формулою:

$$S_a = \frac{\sum_{i=1}^n \frac{Взнос_i}{Ставка_i}}{n} \quad (2)$$

де $Взнос_i$ – сума внесків, яка виплачена за страховий період;

$Ставка_i$ – розмір внесків, встановлений на страховий період;

n – кількість місяців, за які виплачені внески.

За кожен підтверджений рік страхового стажу до 35 років пенсіонеру нараховується 1,2 %, а понад 35 років – 2 % від середньомісячного застрахованого доходу. При наявності 35 років страхового стажу додатково розмір пенсії збільшується на 2% застрахованого доходу за кожен рік, відпрацьований після досягнення встановленого пенсійного віку. У результаті виходить наступна формула для розрахунку пенсії за віком:

$$\Pi = [1,2\% \cdot \overline{Стаж} + 2\% \cdot (\overline{Стаж} - \overline{Стаж}) + 2\% \cdot (\overline{ПВ} - \overline{ПВ})] S_a \quad (3)$$

де S_a – середньомісячний застрахований дохід;

$\overline{Стаж}$ – страховий стаж для розрахунку пенсії (35 років);

$Стаж$ – підтверджений страховий стаж;

$\overline{ПВ}$ – фактичний вік при виході на пенсію;

$\overline{ПВ}$ – Загальноновстановлений вік виходу на пенсію.

Якщо страховий стаж пенсіонера, зароблений після 1999 року, становить менше 20 років, то пенсія складається з двох частин, які оцінюють пенсійні права, зароблені до і після 1999 року, і розраховується за такою формулою:

$$\Pi = \frac{\Pi_c \cdot Стаж_c + \Pi_x \cdot Стаж_x}{Стаж_c + Стаж_x} \quad (4)$$

де Π – розмір пенсії;

Π_c – розмір пенсії, обчислений за період до 1999 року;

Π_x – розмір пенсії, обчислений за період після 1999 року;

$Стаж_c$ – страховий стаж до 1999 року;

$Стаж_x$ – страховий стаж після 1999 року.

Формула для визначення розміру пенсії, обчисленого за період до 1999 року, складається з двох доданків:

$$\Pi_c = МРП + 0,005 \cdot Стаж_c \cdot \overline{ЗП} \cdot K \quad (5)$$

де $МРП$ – розрахунковий мінімальний розмір пенсії за віком, який розрізняється для пенсіонерів з числа працівників сільського господарства та інших пенсіонерів.

$\overline{ЗП}$ – середньомісячна заробітна плата по країні, з якої сплачувалися внески соціального страхування за рік, що передує року виходу на пенсію;

K – індивідуальний коефіцієнт пенсіонера.

У Росії закон про страхові пенсії у 2013 р. ввів нову бальну формулу розрахунку пенсій, яка, на думку експертів, надзвичайно складна, заплутана, припускає зайву конвертацію пенсійних прав. Математичного запису розрахунку пенсій в законі немає. Перерахунок пенсії працюючим пенсіонерам буде проводитися тільки в обсягах 1/3 від граничного заробітку, що стимулюватиме зарплату в конвертах. Погіршується становище військових пенсіонерів, громадян, у яких до моменту виходу на пенсію з якихось причин не буде 15 років стажу, громадян, які отримуватимуть невеликий заробіток. За обговорюваної формулою пенсія росіян з 2015 року буде складатися з двох частин - страхової та накопичувальної, а також фіксованої виплати. Страхова пенсія буде формуватися не в абсолютних величинах, а в пенсійних коефіцієнтах, накопичених за всю трудову діяльність.

На думку В. Роїк, величина нездійснених прав для пенсіонерів в останні два десятиліття оцінюється в діапазоні приблизно 40-60% від тих обсягів фінансових коштів, накопичених трудящими протягом трудового життя в радянський час. Насамперед це стосується пенсійних прав тих категорій пенсіонерів, заробітна плата яких в період трудової діяльності була істотно вищою середньої заробітної плати по країні: працівників вугільної, гірничої та металургійної промисловості, важкого машинобудування, оборонного комплексу, газової та ряду інших галузей економіки, а також наукової сфери [5]. П'ять пенсійних реформ, здійснених з початку 1990-х років, все ще не зуміли створити прийнятну за ефективністю та фінансовою надійністю пенсійну систему, а тому на черзі шоста пенсійна реформа, яка проводиться в період 2015- 2018 років.

В Республіці Білорусь порядок призначення та обчислення розміру пенсій регулюється Законом Республіки Білорусь «Про пенсійне забезпечення» від 17 квітня 1992 р. № 1596-Х11[2]. Відповідно до цього Закону розміри трудових пенсій за віком залежать від тривалості стажу та рівня заробітної плати, з якої проводилася сплата страхових внесків на пенсійне забезпечення. Відповідно до статті 23 Закону пенсії за віком призначаються в розмірі 55 % відкоригованого середньомісячного заробітку, але не нижче мінімального розміру пенсії. За кожен повний рік стажу роботи понад 25 років чоловікам і 20 років жінкам, а також за кожен повний рік стажу роботи з особливими умовами праці понад 10 років у чоловіків і 7 років 6 місяців у жінок пенсія, зокрема мінімальна, збільшується на 1 % заробітку, але не менше ніж на 1 % мінімального розміру пенсії. З 2013 р. пенсія обчислюється із заробітку за 19 років поспіль за останні 29 років роботи.

Для коригування фактичного заробітку при призначенні пенсій у зв'язку зі зростанням середньої заробітної плати визначається індивідуальний коефіцієнт заробітку пенсіонера, який є відображенням рівня зарплати конкретної особи: у якому співвідношенні знаходиться величина фактичної зарплати кожного працівника і величина середньої зарплати працівників в республіці. Тим самим індивідуальний коефіцієнт певною мірою відображає внесок кожного працівника у фінансування пенсійної системи, і чим вища його величина, тим вищим повинен бути розмір пенсії. Водночас індивідуальний коефіцієнт виконує дуже важливу функцію приведення минулого заробітку до сучасного рівня. Після визначення індивідуального коефіцієнта здійснюється коригування фактичного заробітку пенсіонера шляхом множення величини заробітної плати в республіці, використовуваної при призначенні та перерахунку трудових пенсій, на індивідуальний коефіцієнт. Отримана таким чином сума вважається заробітком, з якого обчислюється пенсія.

З метою підвищення рівня пенсійного забезпечення окремих категорій громадян, які мають тривалий стаж роботи, 8 грудня 2014 був прийнятий Указ Президента Республіки Білорусь № 570 «Про вдосконалення пенсійного забезпечення». У зв'язку з цим з 1 січня 2015 перераховані розміри пенсій особам, які досягли загальнозстановленого пенсійного віку, що мають тривалий стаж роботи і невисокі заробітки.

Таким чином, проведені пенсійні формули Швеції, Німеччини, Росії, Білорусі та Молдови показують

їх принципові відмінності при розрахунку пенсій. Так, насамперед, розрахунки, запропоновані в Німеччині, мотивують людину на більш пізній вихід на пенсію, що не враховується в розрахунках у Молдаві. Крім того, західні експерти у сфері пенсійного забезпечення зробили висновок про необхідність перегляду співвідношення тривалості життя і пенсійного віку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Аналіз пенсійних систем найбільших економік світу дозволяє зробити деякі висновки. По-перше, не існує загальнозвизначених стандартів побудови і функціонування пенсійних систем. Критерії ефективності функціонування пенсійних систем не вдається прив'язати до структури пенсійних фінансів.

По-друге, переважна більшість країн формує пенсійні накопичення як за рахунок роботодавців, так і за рахунок працівників.

По-третє, значення коефіцієнтів заміщення варіюється за групами населення. Це свідчить про те, що, перекладаючи частину відповідальності за пенсійне забезпечення на майбутніх пенсіонерів, роль держави продовжує залишатися досить значущою у визначенні стратегічно продуманого алгоритму послідовних дій, а найбільш значущими є:

- необхідність кількісного визначення гарантованого державою рівня пенсійного забезпечення;
- розробка диференційованої шкали пенсійних виплат залежно від доходу працівника з обов'язковим визначенням не мінімального, а середнього значення пенсії, гарантованої державою;
- детальне опрацювання пенсійної формули, яка не буде змінюватися протягом тривалого періоду, гарантуючи майбутнім пенсіонерам можливість стабільної оцінки їх потенційних пенсійних накопичень;
- гарантована можливість надійних альтернативних вкладень накопичувальної частини пенсії, в іншому випадку не можна говорити про реальний економічний ефект пенсійної системи.

Найважливішими проблемами і великими цивілізаційними викликами для пенсійної системи є: феномен старіння населення, що включив в орбіту свого впливу більшість економічно розвинених країн, новий тип соціально-трудова відносин, що руйнує базу соціального пенсійного страхування, який є другим за значущістю викликом для пенсійних систем більшості країн світової спільноти, та розбалансованна структура доходів населення, яка в Україні обтяжується значною питомою вагою тіньового ринку праці.

На наш погляд, необхідно зберегти повною мірою обов'язковий накопичувальний компонент, зробивши його ключовим для всієї пенсійної системи; розширити список інструментів інвестування накопичень, дозволивши вкладати кошти в акціонерний капітал, зарубіжні активи тощо, підвищити ефективність пенсійних фондів та фінансову обізнаність населення. Таким чином, необхідність осмислення зарубіжного досвіду є обов'язковою умовою для успішної реалізації пенсійної реформи в Україні.

Література.

1. Ефимова Л. А. Возможности и ограничения использования зарубежного опыта в процессе рефор-

мирования пенсионной системы РФ / Л. А. Ефимова, С. Д. Макарова, Ю. О. Тукмакова // Экономический анализ: теория и практика». – № 24, июнь 2014. – С. 49–57.

2. Закон Республики Беларусь «О пенсионном обеспечении» от 17 апреля 1992 г. № 1596-Х11.

3. Закон Республики Молдова «О государственной системе социального страхования» от 8 июля 1999 г. № 489-XIV

4. Михалкина Е. В. Принципы, механизмы и эффекты системы пенсионного обеспечения / Е. В. Михалкина, С. А. Писанка // TERRA ECONOMICUS. 2013, Том 11. № 3. Часть 2. С. 54–64.

5. Роик В. Пенсионное страхование в России: «болезни роста», вызовы XXI века и ответы на них / В. Роик [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://pensionreform.ru/95348>.

6. Указ Президента Республики Беларусь «О совершенствовании пенсионного обеспечения» от 8 декабря 2014 г. № 570.

7. Palmer E. The Swedish Pension Reform Model - Framework and Issues, The National Social Insurance Board, May 1998.